

ИНТЕРНЕТ КАТО ИЗТОЧНИК НА СОЦИАЛИЗИРАЩИ ВЛИЯНИЯ В ПЕРИОДА НА ЮНОШЕСТВОТО

Гергана Славчева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. В статията са представени изследователски анализи, които разкриват възможностите на виртуалната среда да се явява важен фактор в социализацията на съвременните юноши поради факта, че юношите са активни потребители на разнообразни по характер интернет услуги.

Keywords: virtual environment, socializing influences, adolescence

Емблематични за съвременното информационно общество се явяват високите технологии и в частност интернет. Масовата интернетизация на света променя качествено не само съвременната икономика, общество и култура, но и оказва специфични социализиращи влияния върху съвременните юноши. Това се дължи на факта, че юношите принадлежат към групата на най-активните потребители на интернет услуги. За да анализираме тези социализиращи влияния, е необходимо да опишем някои от основните характеристики на интернет средата. Тези характеристики са свързани с нейната виртуалност.

Всички съвременни интернет потребители притежават интуиция и индивидуален опит, свързани с виртуалното. Виртуалната реалност е изкуствена среда, създадена чрез съвременните информационни технологии, в която може да се „влезе“, да се променя отвътре и да се изпитат реални усещания. Академичното знание ни поднася богата информация за характеристиките на виртуалната среда. Ще посочим определени изследователски позиции, които ни дават възможност да анализираме социализиращите влияния на виртуалната реалност и в частност на интернет като виртуална среда.

М. Хайм посочва няколко характеристики, които конструират виртуалната реалност: симулацията, интеракцията, изкуствената реалност, мрежовата структура, даваща възможност няколко човека да общуват в едно и също време (Heim, 1993, p.110 – 129).

Друг изследовател – Н. Дьоринг посочва, че киберпространството променя комуникациите, идентичността, социалните групи, романтичните отношения и дори конфликтите (Doering, 1999).

Следователно социализиращите влияния на виртуалната среда се проявяват в изграждането на нов тип взаимодействия, както и на специфични личностни качества, които се изявяват чрез виртуалното. Тези специфични личностни качества можем да опишем, като анализираме позицията на В. Стойчев, който отбелязва, че успехът на виртуалната реалност се дължи на факта, че „субектът“, използващ технологията, на моменти „забравя“ истинската си позиция на потребител на една технология. Той се „потапя“ във виртуалната реалност, имайки чувството, че е вътре в нея. Възприеманият сензорен образ е информационен продукт, който симулира една предзададена среда. Виртуалният свят е масив от информация, а реалността на това, което преживяваме, е математическа: дигитален алгоритъм отвъд осезаемото (Стойчев, 2005).

При съвременните юноши влиянията на виртуалното се проявяват най-масово, тъй като от гледна точка на хронологичното време те са буквално потопени в дигиталното. При тях виртуалното в най-голяма степен е източник на реални емоции.

Един от първите автори в България, който посвещава книга на виртуалното, е В. Дулов. Той отбелязва, че това е моделирана тримерна среда, създавана чрез компютърни средства и реалистично реагираща на всякакви форми на взаимодействие с потребителите. Чрез виртуалното се създава континуум-илузия за присъствие на субекта в моделираната чрез информационните средства среда. Дулов специално анализира мрежовата виртуална реалност. Според него, ако при традиционното определяне на виртуалното акцентът пада върху виртуалността, то при мрежовата виртуална реалност акцентът е върху реалността. Дулов отбелязва: „Съществуването на мрежата е свързано със спонтанното изграждане на виртуална реалност от съвсем друго естество, при която акцентът е върху реалността, върху действителността на протичащото. При свързването на компютрите в мрежа тяхното достояние, предвидено за споделяне, става достояние за всички в мрежата. Мрежата постепенно се превръща в среда, която не само притежава автономни пространствени и времеви параметри, но обективира своите съдържания (Дулов, 2002).

Няколко са параметрите, които според Т. Стоицова различават виртуалната среда от реалната и които според нас определят характеристиките на преживяванията в интернет. Това са: редуцирана сетивност; писане на текстове; гъвкавост на идентичността; променени възприятия; изравняване на статуса; трансцендентно пространство (виртуалното, като пространство на неограничени контакти); времева гъвкавост; социална множественост; възможност за записване; разпадането на медията (Стоицова, 2005: 206 – 210).

Това означава, че виртуалната среда предполага съвременните потребители да преживяват и да изразяват своите емоции по специфичен начин. Налага се една специфична „виртуална експресия“. Това е една от важните характеристики, свързана със социализиращите влияния на съвременната виртуална среда.

За И. Карпенко виртуалната реалност е система от разнородни обекти, разположени на различни йерархични степени на взаимодействие и поражение на обекти; обектът на виртуалната реалност е винаги актуален и реален (Карпенко, 2003).

Друга позиция – тази на Лаш, също разкрива определени аспекти от социализиращите влияния на виртуалната среда. Лаш отбелязва, че виртуалната реалност съществува в специфично киберпространство, в което доминиращи са логико-езиковите аперцептивни структури на информация. Виртуалното не е чисто субективно, не е и недействително, а сложен синтез на психическо, духовно и технологично, и тук се крие неговата сложна онтологична природа. Традиционните термини, като потенциално или идеално, са много малко ефективни при създаването на адекватен „разказ“ за виртуалното. Виртуалното е възможен свят, в който не само се възпроизвеждат сегменти от реалността, но и се превръщат в артефакт, като резултат от интерактивността. Виртуалната реалност е реалност на съществуването, на уплътнените дизюнкции, т.е. гигантско образуване, не система, а по-скоро хаос от потоци, които имат за терминал подвижни човеко-машинни интерфейси, свързани с комуникационни линии, по които текат финанси, технологии, медии, култура, информация (Лаш, 2004).

Анализирайки преживяванията във виртуалната среда, Д. Цацов стига до извода, че човекът, реализирайки се във виртуалното чрез своя интерфейс в комбинация с технологичните системи, потъва в специфична хиперреалност. „Човекът е органично-технологичен интерфейс, който намира пътя си, сърфирайки в мрежата“ (Цацов, 2009).

Посочените автори позиции акцентират върху факта, че виртуалната реалност е създадената чрез съвременните информационни технологии изкуствена среда, в която може да се влезе, да се променя отвътре и да се изпитват реални усещания. Социализиращите влияния на тази виртуална реалност са свързани с факта, че тя е открита система, която позволява множественост на интерпретациите съобразно участващите в дадената виртуална ситуация. Това прави тази система гъвкава и изключително динамична, на практика неподдаваща се изцяло на контрол и предсказуемост.

Считаме, че този извод е изключително важен, тъй като изисква от институциите и специалистите, работещи с деца и юноши, да отчитат тази изключителна диманичност на виртуалното и отражението му върху реалния живот на потребителите.

Анализът на социализиращите влияния на виртуалната среда не би бил пълен, ако не се отчете специфичното отношение на потребителите към предлаганата информация. Поставяме акцент върху факта, че специфично преживяване у потребителите провокира не само самата информация, а и достъпът до нея.

Х. Драйфъс описва преживяването по следния начин: „Сърфиращите в мрежата възприемат množащата се информация като принос към нова форма на живот, в която изненадата и учудването са по-важни от смисъла и полезността“ (Драйфъс, 2010: 33). Драйфъс посочва, че този подход се харесва особено на хората, на които не се налага да се притесняват за практическия проблем, свързан с намирането на уместна информация.

Според С. Хоружи (Хоружий, 1996) виртуалната реалност е непълноценно битие. За виртуалното е характерна намалена наличност, която не достига до устойчиво самоподдържащо се пребиваване. Тази мисъл на Хоружи ни помага да разкрием някои съществени характеристики на виртуалната среда и социализиращите влияния, които тя оказва. Основно те са свързани с ролята на виртуалните общности в живота на техните членове.

Уилям Мичъл защитава тезата, че новите форми на общуване и новите форми на градски живот, приспособени към нашата нова технологична среда, се зараждат онлайн (Mitchel, 1999). В едно от първите психоаналитични изследвания на интернет потребителите (или по-точно на членовете на групите „Мулти Юзърс Динджиънс, Ем Ю Ди“) Шери Търкъл показва, че действително потребителите играят роли и изграждат самоличности по мрежата, но това създава усещане за общност, макар и мимолетно, и вероятно носи известно удоволствие на хората с потребност за комуникация и самоизява. Търкъл обаче заключава, че „представата за реалното оказва съпротива. Хората, живеещи паралелни животи на екрана, въпреки това са обвързани от желанията, болката и тленността на своето физическо Аз. Виртуалните общности предлагат нов драматичен контекст, в който да мислим за човешката идентичност в епохата на интернет (Turtle, 1995: 267).

От друга страна, някои социални критици, като например Марк Слаука критикуват дехуманизацията на обществените взаимоотношения, породена от компютрите, тъй като животът онлайн, изглежда, е лесен начин за бягство от реалния живот. А във Франция Доминик Уолтън призовава интелектуалците да се противопоставят на доминиращата технократска идеология, въплътена в интернет. Нещо повече, редица академични изследвания очевидно показват, че при определени условия употребата на интернет увеличава шансовете за самотност, усещанията за отчужденост или дори депресията. В едно широко оповестено проучване, проведено през 1995 и 1996 година, екип от психолози от Университета „Карнеги Мелън“ изследва социалното и психологическото въздействие на интернет върху обществената обвързаност и психологическо-

то благосъстояние, проследявайки поведението и отношенията по време на първите една-две години онлайн. В този пример по-интензивното използване на интернет се свързва със спад в комуникацията на участниците с членовете на семейството и стесняване на кръга на обществени контакти, а така също и увеличаване на тяхната депресия и самота (по Харрис, 2002).

Опитвайки се да долови смисъла в объркващото многообразие от данни, един от водещите емпирични изследователи на социологията на интернет – Бари Уелман, анализира в поредица от статии, публикувани през периода 1996 – 1999 година, основните открития във връзка с възникването на виртуални общности по интернет. Главната цел на Уелман е да напомни, че „виртуалните общности“ не трябва да бъдат противопоставяни на „физическите общности“. Те са различни форми на общност, със специфична роля и динамика, които взаимодействат с други общностни форми. Уелман показва в един непрекъснат поток от последователни открития в течение на последните десет години, че онова, което възниква в напредналите общества, са така наречените от него „персонални общности“: „социалната мрежа от неформални, междуличностни връзки на един индивид, обхващащи от половин дузина близки контакти до стотици по-слаби връзки. Както груповите, така и персоналните общности функционират едновременно във и извън мрежата“ (Wellman, 1997). От тази гледна точка, социалните мрежи заменят общностите, като локалните общности са една от многото възможни алтернативи за създаването и поддържането на социални мрежи, а интернет представлява друга такава алтернатива.

Уелман и Гулия показват, че както при физическите персонални мрежи, повечето връзки във виртуалните общности са специализирани и диференцирани, тъй като хората изграждат свои „персонални портфейли“. Интернет потребителите се включват в мрежи или онлайн групи на базата на споделени интереси и ценности и тъй като интересите им са многостранни, такива са техните онлайн членства. С времето обаче много от мрежите, които в началото са функционални и специализирани, започват да предоставят персонална подкрепа – материална или емоционална. Уелман и Гулия обобщават, че в крайна сметка взаимодействието чрез интернет може да се разглежда като едновременно специализирано – функционално, и широко – спомагателно, защото взаимодействието в мрежите разширява обхвата на комуникацията с течение на времето (Welman, B. & Gullia, 1999).

Анализирайки проблема, Кастелс отбелязва, че ключово разграничение в анализа на общуването трябва да бъде това за силните и слабите негови връзки. Според автора мрежата е особено подходяща за развитието на многобройни слаби връзки. Те са полезни за осигуряване на информация и разкриване на възможности на ниска цена. Това може да се разглежда като едно от основните предимства на мрежата, тъй като позволява изграждането на слаби

връзки, макар и с непознати хора, в един егалитарен модел на взаимодействие, при който социалните характеристики оказват по-слабо въздействие за ограничаването или дори блокирането на комуникацията. В действителност, в мрежата слабите връзки улесняват свързването на хора с различни социални характеристики, с което разширяват общуването отвъд обществено дефинираните граници на самопризнание (Кастелс, 2004).

Може би виртуалните общества са по-силни, отколкото наблюдателите обикновено признават. Съществуват съществени доказателства за наличието на взаимна подкрепа по мрежата дори между потребители със слаби връзки помежду си. В действителност онлайн комуникацията благоприятства дискусията без задръжки, с което позволява откровеност в процеса. Цената обаче е високата „смъртност“ при онлайн приятелствата, тъй като едно несполучливо изречение може да бъде наказано с прекъсване на връзката завинаги.

Що се отнася до ефекта на интернет комуникацията върху физическата близост и общуване, Уелман и сътрудниците му смятат, че опасенията за обедняване на социалния живот са неоснователни. Те изтъкват факта, че не съществува игра с нулева сума и че на практика в някои от мрежите, изследвани от тях, по-голямата употреба на интернет води до повече социални връзки, включително и физически (Welman, B. & Gullia, 1999). Тук, изглежда, те отново противопоставят общуването по интернет на митичната представа за едно сплотено, основано върху общности общество. Въпреки това авторите публикуват множество данни за актуални проучвания, които сочат, че североамериканците обикновено имат повече от хиляда междуличностни връзки. Само половин дузина от тях са близки и не повече от петдесет са доста силни. Въпреки това, взети заедно, останалите 950 или повече връзки са важни източници на информация, подкрепа, другарство и чувство на принадлежност. Интернет благоприятства разширяването и интензивността на тези стотици слаби връзки, изграждащи фундаментален слой на социално взаимодействие за хората, живеещи в един технологично развит свят.

На базата на посочените изследователски данни можем да обобщим, че виртуалните общности имат своя специфичност в моделите на общуване и взаимодействие. Те не са нереални, а просто действат в друга плоскост на действителността. Те могат да се разглеждат като междуличностни социални мрежи, повечето от които основани върху слаби връзки, силно диференцирани и специализирани, но въпреки това способни да генерират взаимност и подкрепа.

Оригинална е формулировката на Уелман, че виртуалните общности не са имитация на други форми на живот, а имат своя собствена динамика. Виртуалните общности преодоляват разстоянието на ниска цена, съчетават бързото разпространение на масмедията с проникващата сила на личната комуникация и позволяват многобройни разнообразни членства. Освен това те не съществуват изолирано от останалите форми на общуване. Те укрепват тен-

денцията към „приватизация на общуването“ – тоест преизграждане на социалните мрежи около индивида и развитие на персоналните общности, както физически, така и в рамките на мрежата. Кибервръзките осигуряват възможност за социални контакти на хора, които иначе биха водили по-ограничен обществен живот, защото връзките им са все по-пространствено разпръснати (Wellman, 1997).

Акцент върху специфичните социализиращи влияния на виртуалната среда на интернет поставя позицията на Бауман. Според него интернет дава възможност за специфичен тип заедност, при която физическото присъствие на хората на едно и също място не налага своите ограничения, но и липсват неговите предимства. Тезата на Бауман е, че „природата на всяка заедност придава свой вкус“ (Бауман, 2000: 71).

Основната специфичност на виртуалната среда е в липсата на физически контакт между потребителите. Основният дефицит при тази специфична форма на общуване се поражда от това, че потребителите са лишени от възможностите, прилагани в реалното общуване, за да открият автентичността на декларираните преживявания. Бауман цитира Арне Йохан Фетлезен, който посочва, че срещата на личностите лице в лице формира специфична заедност, при която настъпва момент на ангажираност (Бауман, 2000).

В същото време в мрежата човекът, отделният индивид, не е пасивен наблюдател, а действителен индивид. Той има възможност активно да общува, но по специфичен начин – без директен контакт с другия във физическото пространство. Човек чрез мрежата може да изрази своите възгледи, чувства и воля, но може и да прикрие степента на своята искреност и ангажираност. Дори и най-модерните дигитални разделителни системи, при които образът на другия се проектира на екрана с максимална яснота, не могат да заменят директните контакти. Невербалните сигнали, които се явяват мощен информационен източник за преживяванията и индикатор за проявите на емпатия, губят доминиращата си роля в общуването. В този смисъл, интернет променя усещането за близост и единение с другите човешки същества.

В заключение, можем да посочим, че някои от полезните приложения на мрежата все още са недостатъчно популяризирани сред юношите. За част от негативните влияния на виртуалното все още не са разработени ефективни противодействащи стратегии. Възможно е част от ефективните стратегии да бъдат „подказани“ от самите „дигитални“ поколения, ако анализираме по-обстойно техните реални и виртуални преживявания.

ЛИТЕРАТУРА

- Бауман, З. (2000). *Живот във фрагменти*. София. Лик.
Драйфъс, Х. (2010). *Интернет*. София. Критика и хуманизъм.

- Дулов, В (2002). *Виртуалната реалност и виртуалното общество*. София.
- Карпенко, И. (2003). *Философский анализ виртуальной реальности*. Минск. Право и экономика.
- Кастелс, М. (2004). *Възходът на мрежовото общество*. София, Лик.
- Лаш, С. (2004). *Критика и информация*. София, ИК „Кота“.
- Стоицова, Т. (2005). *Лице в лице с медиите*. София, Просвета.
- Стойчев, В. (2005). Виртуалната реалност: съвременните перипетии на метафизиката. *Философски алтернативи*. Бр.5.
- Харрис, Р. (2002). *Секреты воздействия*. Москва.
- Хоружий, С. (1996). *Род или нерод? Заметки к онтологии виртуальности*. Достъпно на адрес: <http://synergia-usa.ru/>. Последен достъп: 26.10. 2015.
- Цацов, Д. (2009). *Пролегомени към виртуалното*. София, Фабер.
- Doering, N. (1999). *Sozialpsychologie des Internet*. Goettingen, Bern, Toronto, Seattle: Hogrefe.
- Heim, M. (1993). *The Metaphysics of Virtual Reality*. New York, Oxford, Oxford University Press.
- Mitchel, W. (1999). *Towards Cognitive Social Learning Reconceptualization*. *Personality Psychological Review*, 80.
- Turkle, S. (1995). *Life on the Screen: Identity the Age of Internet*. New York.
- Wellman, B. (1997). *An Electronic Group is Virtually a Social Network*. In Kiesler (ed.) 179 – 205.
- Welman, B. & Gullia, M. (1999). *Net Surfers Don't Ride Alone: Virtual Communities as Communities*. New York.

REFERENCES

- Bauman, Z. (2000). *Zhivot vav fragmenti*. Sofiya. Lik.
- Drayfas, H. (2010). *Internet*. Sofiya. Kritika i humanizam.
- Dulov, V (2002). *Virtualnata realnost i virtualnoto obshtestvo*. Sofiya.
- Karpenko, I. (2003). *Filosofskiy analiz virtualynoy realynosti*. Minsk. Pravo i ekonomika.
- Kastels, M. (2004). *Vazhodat na mrezhovoto obshtestvo*. Sofiya, Lik.
- Lash, S. (2004). *Kritika i informatsiya*. Sofiya, ИК “Кота”.
- Stoitsova, T. (2005). *Litse v litse s mediite*. Sofiya, Prosveta.
- Stoychev, V. (2005). Virtualnata realnost: savremennite peripetii na metafizikata. *Filosofski alternativni*. Br.5.
- Harris, R. (2002). *Sekretay vozdeystviya*. Moskva.
- Horuzhiy, S. (1996). *Rod ili nerod? Zаметки k ontologii virtualynosti*. Dostapno na adres: <http://synergia-usa.ru/>. Posleden dostap: 26.10. 2015.

- Tsatsov, D. (2009). *Prolegomeni kam virtualnoto*. Sofiya, Faber.
- Doering, N. (1999). *Sozialpsychologie des Internet*. Goettingen, Bern, Toronto, Seattle: Hogrefe.
- Heim, M. (1993). *The Metaphysics of Virtual Reality*. New York, Oxford, Oxford University Press.
- Mitchel, W. (1999). Toward a Cognitive Social learning reconceptualization. *Personality Psychological Review*, 80.
- Turkle, S. (1995). *Life on the Screen: Identity the Age of Internet*. New York.
- Wellman, B. (1997). *An electronic group is virtually a social network*. In Kiesler (ed.) 179 – 205.
- Welman, B. & Gullia, M. (1999). *Net surfers don't ride alone: virtual communities as communities*. New York.

INTERNET AS A SOURCE OF SOCIALIZING INFLUENCES IN ADOLESCENCE

Abstract. The article analyzes the possibilities of the virtual environment as a source of socializing influences during adolescence.

✉ **Dr. Gergana Slavcheva, Assist. Prof.**
University of Plovdiv
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: slavcheva@uni-plovdiv.bg